

บทความพิเศษ

โครงสร้างประชากรไทยที่มีผลกระทบต่อสถาบันอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ

อนุพงษ์ กันธิวงศ์ และ กศม ภัคคานนท์

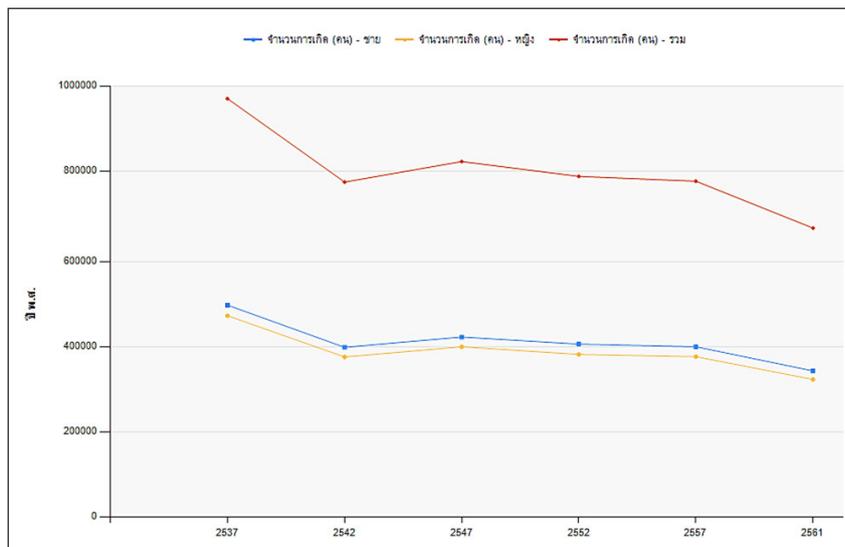
ภาควิชาเภสัชวิทยา วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า

บทนำ

จากกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 ได้กล่าวถึงความเปลี่ยนแปลงด้านประชากร ว่ายังมีการเพิ่มขึ้นต่อไปอย่างช้าๆ แต่เพิ่มในอัตราที่ลดลง จึงทำให้จำนวนเด็กและเยาวชนที่ลดลงและผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นต่อเนื่อง ภาพฉายดังกล่าวชี้ให้อุดมศึกษาโดยเฉพาะสำหรับประชากรวัยอุดมศึกษา 18-22 ปี ต้องลดการขยายตัวอย่างไม่มีจุดสิ้นสุด อุดมศึกษาจึงจะต้องเพิ่มบทบาทด้านการเพิ่มผลิตภาพเศรษฐกิจของกลุ่มวัยทำงาน เน้นการศึกษาต่อเนื่องเพื่อรองรับการเปลี่ยนงานและอาชีพ การเกิดอาชีพใหม่และจะต้องส่งเสริมผู้สูงอายุให้มีผลิตภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ (social and economic productivity) อย่างต่อเนื่อง สอดคล้องกับข้อมูลของโครงสร้างประชากรของประเทศที่พัฒนาแล้วเช่น ญี่ปุ่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ และประเทศในทวีปยุโรป ซึ่งสภาพปัญหาดังกล่าวส่งผลให้จำนวนนักศึกษาที่เข้าเรียนในระดับอุดมศึกษาลดลงจนทำให้มหาวิทยาลัยและสถาบันอุดมศึกษาไม่สามารถเปิดสอนได้ครบทุกหลักสูตร เช่น ในปี พ.ศ. 2550 มหาวิทยาลัยในประเทศ

ญี่ปุ่นเปิดสอนไม่ครบทุกหลักสูตรถึง 1 ใน 3 และมหาวิทยาลัยบางแห่งต้องปิดตัวลง เพราะจำนวนนักศึกษาไม่เพียงพอต่อห้องเรียนและวิทยาเขตต่างๆ ซึ่งเป็นปัญหาสำคัญที่ส่งผลกระทบต่อคงอยู่ของสถาบันอุดมศึกษาโดยตรงต่อประเทศต่างๆ ที่มีโครงสร้างประชากรเปลี่ยนแปลงในรูปแบบดังกล่าวนอกจากนี้ พบว่า สังคมไทยที่กำลังเคลื่อนเข้าสู่สังคมสูงอายุ (Ageing society) มากขึ้นจึงมีความจำเป็นที่จะต้องวิเคราะห์ผลกระทบของความเปลี่ยนแปลงด้านประชากรที่จะมีต่อการพัฒนาประเทศและคุณภาพชีวิตของประชาชน โดยมีอุดมศึกษาเป็นกระบวนการหนึ่งในการแก้ปัญหาและการปรับตัวของสภาพประชากรที่เปลี่ยนไป ดังนั้น อุดมศึกษาจึงต้องมีการปรับตัว แก้ไขสถานการณ์ และสร้างภูมิคุ้มกันต่อปัญหาดังกล่าวอย่างรอบคอบและอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องทุกระดับ

จากรูปที่ 1 พบว่า ประชากรวัยอุดมศึกษา (18-22 ปี) และวัยที่ใกล้เคียงจะลดลงอย่างเห็นได้ชัดเจนเมื่อเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2562 กับ 2572 และมีแนวโน้มจะอัตราลดลงไปอีกใน

รูปที่ 1 แนวโน้มอัตราการเกิดของประชากรไทยตั้งแต่ปีพ.ศ. 2536 ถึง 2561²

ที่มา : สำนักบริหารการทะเบียน กรมการปกครอง กระทรวงมหาดไทย (พ.ศ. 2561)

ได้รับต้นฉบับเมื่อ 7 มีนาคม 2564 แก้ไขบทความ 21 กรกฎาคม 2564 ได้ตีพิมพ์เมื่อ 29 สิงหาคม 2564

ผู้รับผิดชอบหลัก พ.ศ. ผศ.อนุพงษ์ กันธิวงศ์ ภาควิชาเภสัชวิทยา วิทยาลัยแพทยศาสตร์พระมงกุฎเกล้า ถนนราชวิถี เขตราชเทวี กรุงเทพฯ 10400

E-mail: anupongpcm31@gmail.com

ระยะยาวอย่างต่อเนื่อง ทั้งนี้เกิดจากภาวะการณ้เจริญพันธุ์ที่ต่ำลง และคนไทยมีชีวิตยืนยาวมากขึ้นจากเทคโนโลยีทางการแพทย์และสาธารณสุข โดยสังคมไทยจัดเป็นสังคมผู้สูงอายุตามนิยามของ องค์การสหประชาชาติ (UN) เมื่อสัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปเพิ่มสูงกว่าร้อยละ 10 และอายุ 65 ปีขึ้นไปเพิ่มสูงกว่าร้อยละ 7 โดยประชากรไทยเป็นสังคมผู้สูงอายุตั้งแต่ปี พ.ศ. 2548 โดยมี สัดส่วนประชากรอายุ 60 ปีขึ้นไปคิดเป็นร้อยละ 10.40¹

จากข้อมูลข้างต้นจึงเป็นที่มาและความสำคัญในการวางแผน และพัฒนาแนวคิดในการบริหารการอุดมศึกษาโดยเฉพาะสาขา วิชาที่เกี่ยวข้องกับวิทยาศาสตร์สุขภาพและในยุคสมัยการเปลี่ยน ผ่านของโครงสร้างประชากรที่ประชากรวัยอุดมศึกษาลดลงวัย สูงอายุเพิ่มขึ้น การปรับตัวของสถาบันอุดมศึกษาจึงมีส่วนสำคัญ ต่อการคงอยู่และเป็นเสาหลักต่อการพัฒนาประเทศไทย ดังนั้น บทความนี้จะมุ่งเน้นการนำเสนอแนวทางและรูปแบบที่ประเทศต่างๆ ใช้แก้ปัญหาความปรยุคต์เป็นสารสนเทศที่สำคัญในการตัดสินใจและ วางแผนพัฒนาในด้านต่างๆ แก่มหาวิทยาลัยต่างๆ ต่อไป

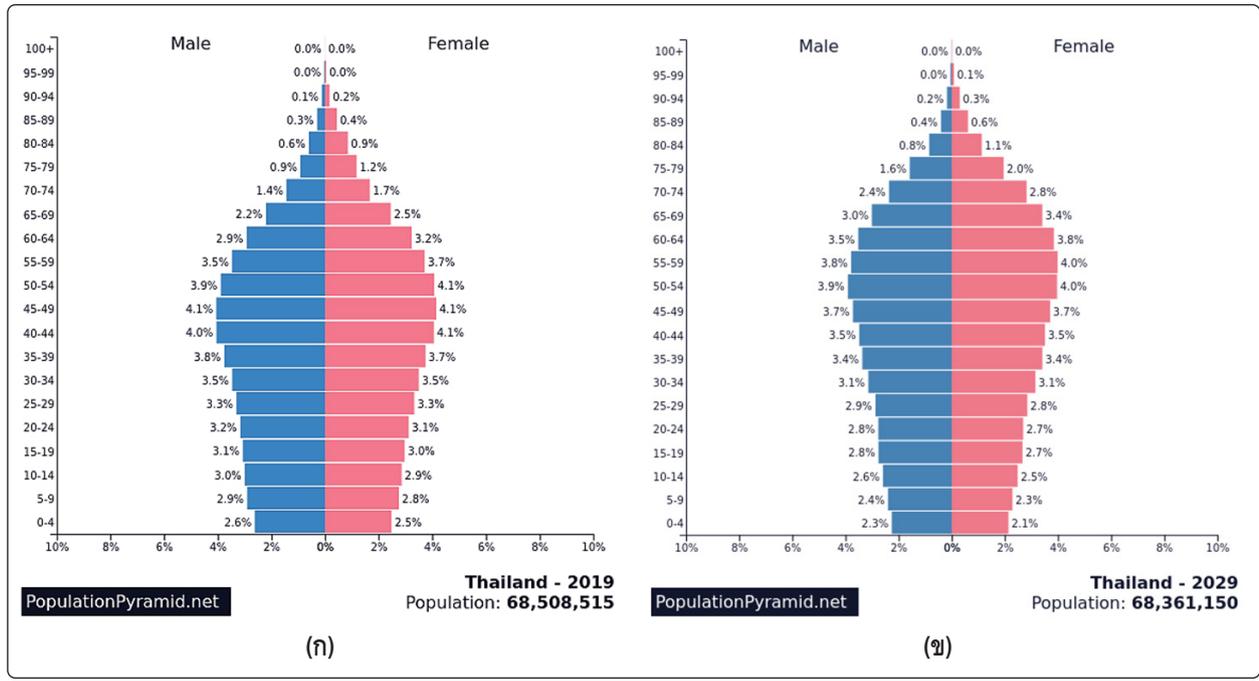
การกำหนดเป้าหมายใหม่ของประชากรวัยอุดมศึกษาไทย

แม้ว่าในปัจจุบันตัวอ่อนเข้าสู่ระบบอุดมศึกษาไทยส่วนใหญ่เป็น นักเรียนระดับชั้นมัธยมศึกษาตอนปลายและสถาบันอาชีวศึกษาใน

ระบบ แต่พบว่าอัตราการสมัครเข้าเรียนต่อมหาวิทยาลัยทั่วประเทศ ลดลง โดยเฉพาะมหาวิทยาลัยเอกชนขนาดเล็กในต่างจังหวัด สังเกต ได้จากยอดนักเรียนลงทะเบียนสมัครในระบบการคัดเลือกบุคคล กลางเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา ปีการศึกษา 2562 (TCAS) ลดลงอย่างชัดเจน⁴ ดังนั้น การปรับตัวของสถาบันอุดมศึกษาโดย การกำหนดเป้าหมายใหม่ของประชากรวัยอุดมศึกษาจึงเป็นแนวทาง ที่จะเพิ่มโอกาสรับนักศึกษาให้ได้ตามเป้าหมายหรือขยายเป้าหมาย สูงขึ้นในอนาคต เป็นการวางแผนที่เน้นคุณภาพควบคู่กับปริมาณ โดยเน้นความสนใจของผู้เรียนโดยการขยายโอกาสไปสู่ประชากร วัยอื่นๆ และประชากรกลุ่มต่างๆ แสดงดังรูปที่ 2

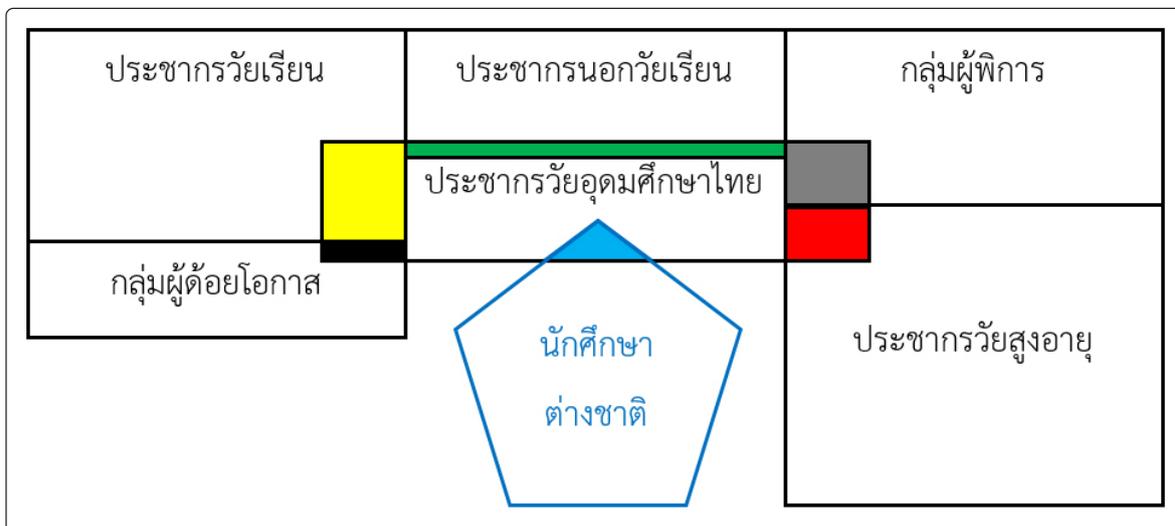
เป้าหมายใหม่ในประชากรนอกวัยเรียน (Non-age group) หรือ วัยทำงาน

ประชากรนอกวัยเรียนหรือวัยทำงาน เป็นกลุ่มเป้าหมายใหม่ที่ สถาบันอุดมศึกษาควรให้ความสำคัญ โดยมีลักษณะเฉพาะที่เน้น หลักสูตรเพิ่มสมรรถนะตอบสนองความต้องการในระยะสั้น โดย เน้นช่องทางในการเข้าถึงบริการอุดมศึกษาที่หลากหลาย (Multiple tracks) โดยการสำรวจหรือเก็บข้อมูลความสนใจและความต้องการ จำเป็นกับกลุ่มเป้าหมายอย่างเป็นระบบเพื่อวางแผนการบริหารจัดการ เรียนรู้อย่างเหมาะสม สามารถจัดให้เรียนตามหลักสูตรหรือปรับตัว

รูปที่ 2 โครงสร้างประชากรไทยจำแนกตามช่วงอายุและเพศเปรียบเทียบระหว่างปี พ.ศ. 2562 (ก) กับ 2572 (ข)

(<https://www.populationpyramid.net/thailand/2019/>)³

รูปที่ 3 การกำหนดเป้าหมายใหม่ของประชากรวัยอุดมศึกษาไทย

เป็นการบริการวิชาการซึ่งเป็นหนึ่งในมาตรฐานการอุดมศึกษาที่สำคัญ ประชากรวัยทำงานในปัจจุบันพบว่า มีการทำงานโดยมีหลากหลายอาชีพในช่วงอายุการทำงาน มีการเปลี่ยนแปลงงานตามความสนใจ การทำงานอาชีพอิสระ และการประกอบอาชีพใหม่ที่ไม่ตรงสาขาที่เคยศึกษา ดังนั้น ทักษะการเรียนรู้เพื่อประกอบอาชีพจึงมีความสำคัญและจำเป็นที่ต้องพัฒนาในเวลาอันสั้นและตอบสนองความต้องการของผู้เรียนโดยเข้าถึงง่ายและสอดคล้องกับสภาพสังคมในขณะนั้น การพึ่งพาเทคโนโลยีสารสนเทศใหม่ๆ จึงมีความจำเป็นเพื่อวางแผนการจัดการเรียนรู้ที่ต่อเนื่องในระยะยาว เช่น Massive Open Online Course หรือ MOOC ที่เน้นการนำเสนอการเรียนรู้อะไรหรือหลักสูตรที่เข้าถึงผู้เรียนจำนวนมากผ่านช่องทางออนไลน์ ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่เสียค่าใช้จ่ายหรือค่อนข้างต่ำกว่าเมื่อเทียบกับการศึกษาในสถาบันอุดมศึกษา

จากการศึกษาแผนการพัฒนาการเรียนรู้ของประเทศญี่ปุ่น ได้มีการประกาศนโยบายที่ชัดเจนในปี พ.ศ. 2561 ที่มุ่งเน้นการสนับสนุนหลักสำหรับการเรียนรู้ตลอดชีวิตในสถานที่ปฏิบัติงานเพื่อให้ประชากรวัยทำงานมีโอกาสพัฒนาทักษะอาชีพของตนเองโดยมีปฏิสัมพันธ์ผ่านระบบเทคโนโลยีร่วมสมัยอย่างเข้มข้น สอดคล้องกับประกาศคำแนะนำของสหรัฐอเมริกาเกี่ยวกับนโยบายการเตรียมความพร้อมในการเรียนรู้ตามช่วงชีวิตและการปรับตัว กล่าวคือ มุ่งเน้นการฝึกอบรมตลอดชีวิตแก่ผู้ปฏิบัติ โดยกำหนดอายุวัยทำงานที่มีอายุตั้งแต่ 24 ปีขึ้นไป ให้ประชากรกลุ่มนี้ได้พัฒนาศักยภาพและทักษะภายใต้สภาพการทำงานและขยายช่วงเวลากการทำงานร่วมกับการเรียนรู้ไปตลอดชีวิต ในประเด็นใกล้เคียงกันนโยบายการศึกษาในอนาคตของประเทศอังกฤษ ยังมุ่งเน้นให้เพิ่มทักษะการใช้ชีวิต

(Life skills) เพิ่มเติมระหว่างการพัฒนาการเรียนรู้อะไรในสถานที่ปฏิบัติงานด้วย ทั้งนี้ จากกรอบแผนอุดมศึกษาระยะยาว 15 ปี ฉบับที่ 2 ของประเทศไทยได้มีการส่งเสริมการเรียนรู้อะไรในประเด็นที่ใกล้เคียงกับประเทศอื่นๆ แต่การผลักดันให้เกิดผลในทางปฏิบัติอาจจะมีข้อจำกัดต่างๆ จึงควรจะมุ่งเน้นให้เกิดผลสัมฤทธิ์อย่างแท้จริง แสดงการเปรียบเทียบดังตารางที่ 1

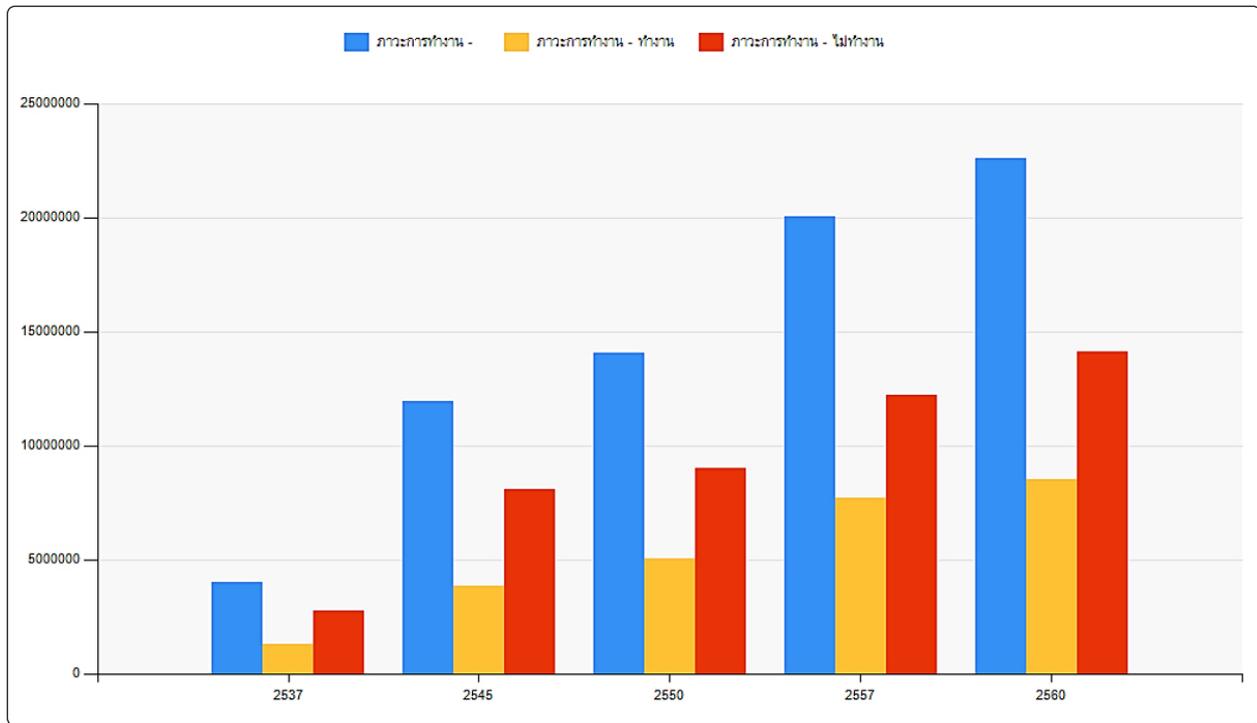
ขยายวงการศึกษาต่อรับการเพิ่มขึ้นของประชากรวัยสูงอายุ

จากแนวโน้มโครงสร้างของประชากรไทย ได้เข้าสู่สังคมผู้สูงอายุ (Aging society) แล้ว สถาบันอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพจึงต้องพิจารณาประเด็นดังกล่าว โดยพบว่า ผู้สูงอายุที่อยู่สายการทำงานหลังวัย 60 ปี เป็นสิ่งที่ต้องส่งเสริมให้เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ เนื่องจาก หากประชากรผู้สูงอายุไม่สามารถทำงานเพื่อดำรงชีวิตหรือป้องกันผลผลิตเข้าสู่ระบบเศรษฐกิจของสังคมได้ จะตกอยู่ในสภาวะพึ่งพิงและเกิดการสูญเสียค่าผ่านทางทรัพยากรด้านต่างๆ อย่างมาก จะเห็นว่าประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างสหรัฐอเมริกาและอังกฤษ ได้ออกนโยบายที่ชัดเจนในการมุ่งเน้นผลิตบุคลากรสายการดูแลผู้สูงอายุ ทั้งด้านสุขภาพและการทำงานต่างๆ เพื่อดูแลรักษาผู้สูงอายุโดยมุ่งเน้นให้ปฏิบัติงานได้และลดการพึ่งพิงจากภาครัฐ หรืออย่างน้อยต้องดำรงชีวิตอยู่ได้โดยใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่าและไม่สูญเสียเปล่า แม้ว่าประเทศญี่ปุ่นจะไม่ได้ประกาศนโยบายในปี 2561 แต่ในที่มาของนโยบายได้กล่าวถึง ความประสบความสำเร็จในการส่งเสริมให้ผู้สูงอายุดูแลตนเองและปฏิบัติงานได้เป็นอัตราที่สูงขึ้น และมีความเชื่อมั่นด้านการดูแลสุขภาพผู้สูงอายุที่มีประสิทธิภาพ จึงเน้นทักษะการเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning) ให้มากขึ้น

ตารางที่ 1 เปรียบเทียบประเด็นการพัฒนาการเรียนรู้ตามช่วงวัยต่างๆ ของนโยบายแต่ละประเทศ

ประเด็นการพัฒนาการเรียนรู้	สหรัฐอเมริกา ⁵	อังกฤษ ⁶	ญี่ปุ่น ⁷	ไทย ⁸
การเรียนรู้ในสถานที่ปฏิบัติงาน (Workplace training)	✓	✓	✓	✓
การเรียนรู้ตลอดชีวิต (Lifelong learning)	✓	✓	✓	✓
ทักษะชีวิต (Life skills)		✓		✓
การพัฒนาสิ่งแวดล้อมอย่างยั่งยืน			✓	✓
การเรียนรู้สาขาการดูแลผู้สูงอายุ	✓	✓		

⁵Dana P. Goldman, Cynthia Chen, Julie Zissimopoulos, John W. Rowe. (2018), Measuring how nations adapt to societal aging, the Research Network on an Aging Society; ⁶Future of Education in an Ageing Population, (2015), York Center for Lifelong Learning; ⁷Japan: Promoting inclusive growth for an ageing society (2018), OECD; ⁸ Framework of the Second 15-Year Long Range Plan on Higher Education of Thailand

รูปที่ 4 ภาวะการทำงานของประชากรผู้สูงอายุไทยตั้งแต่ปี พ.ศ. 2537 ถึง 2560⁹
ที่มา : รายงานการสำรวจประชากรสูงอายุในประเทศไทย สำนักงานสถิติแห่งชาติ

ซึ่งรวมถึงวัยสูงอายุด้วยเช่นกัน

จากรูปที่ 4 จะพบว่านอกจากประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้นแล้ว สัดส่วนของผู้สูงอายุที่ไม่ทำงานก็สูงเช่นกัน ซึ่งในประเด็นการเตรียมความพร้อมให้กับผู้สูงอายุให้ปฏิบัติงานและลดการพึ่งพิงในประเทศไทย ยังไม่ชัดเจนเท่ากับประเทศที่พัฒนาแล้วทั้ง 3 ประเทศ ดังกล่าวข้างต้น ดังนั้น จึงเป็นประเด็นสำคัญว่า สถาบันอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพจะต้องเข้ามามีบทบาทเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้สูงอายุอย่างน้อย 2 ประเด็น ดังนี้

1. สถาบันอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ ควรจะออกแบบ

หลักสูตร การอบรมระยะสั้น การอบรมในพื้นที่ปฏิบัติงาน แก่ผู้สูงอายุเพื่อให้ปฏิบัติงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ มุ่งเน้นงานบริการวิชาการ ตลอดจน สร้างงานวิจัยใหม่ๆ เพื่อพัฒนาการเรียนรู้ของผู้สูงอายุอย่างเหมาะสมในสถานการณ์ต่างๆ หลักสูตรที่สร้างความมุ่งเน้นการเรียนรู้ตลอดชีวิต และทักษะการดูแลตนเองในด้านต่างๆ โดยผู้เชี่ยวชาญแต่ละสาขาอย่างเป็นองค์รวม

สถาบันอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ ควรเพิ่มขีดการพัฒนาหลักสูตรการดูแลผู้สูงอายุ ทั้งด้านสุขภาพกายและใจ การบริหารจัดการเงินและทรัพย์สิน ตลอดจนส่งเสริมองค์ความรู้ด้าน

ภูมิปัญญาไทยและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมอย่างยั่งยืน

การปรับตัวต่อประชากรวัยเรียนที่ลดลง

ประชากรวัยเรียน เป็นประชากรสำคัญเบื้องต้นที่เป็นตัวบ่อนเข้าสู่สถาบันอุดมศึกษา พบว่า นักเรียนหลายกลุ่มที่มีความต้องการเรียนรู้ที่หลากหลาย แต่ถูกจำกัดด้วยกระบวนการคัดเลือกเข้าสู่มหาวิทยาลัยที่ให้เลือกเพียง 1 สาขาวิชา จึงเกิดการแข่งขันสูงและขาดความเข้าใจในศาสตร์หรือสาขาที่ตนเองเลือกศึกษาต่ออย่างถ่องแท้ เนื่องจากขาดโอกาสได้ทดลองศึกษาหรือค้นหาความต้องการของตนเองก่อนการคัดเลือกฯ ในปัจจุบันพบว่า มีการปรับตัวของสถาบันอุดมศึกษา ที่ให้โอกาสผู้เรียนได้เรียนรู้บทเรียนสำคัญพื้นฐานหรือทักษะที่จำเป็นในสาขาต่างๆ รวมทั้งประชากรวัยเรียนในสายอาชีพศึกษาที่ทำงานก็สามารถได้รับโอกาสเข้าศึกษาได้ด้วยความยืดหยุ่นโดย สถาบันอุดมศึกษาปรับหลักสูตรให้รองรับการเข้าศึกษาได้ตลอดเวลา และมีการสะสมหน่วยกิตในรูปแบบของ ธนาคารหน่วยกิต (Credit Bank) และมีระบบการเทียบโอนหน่วยกิตหรือผลการเรียนรู้ได้ ทำให้สามารถเชื่อมโยงเข้าสู่ระบบคุณวุฒิอย่างเป็นระบบและมีมาตรฐาน นอกจากนี้ยังลดอัตราการทำงานต่างสาขาที่จบการศึกษาและอัตราการออกจากระบบการศึกษาได้ด้วย

ประชากรวัยเรียนยังคงเป็นเป้าหมายสำคัญ แต่จะมุ่งเน้นการเรียนรู้ตามสิ่งที่ผู้เรียนสนใจและทักษะการปฏิบัติที่จำเป็นต่อการประกอบอาชีพและการใช้ชีวิตในสังคมในฐานะพลเมืองได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น พันธกิจด้านกิจการนักศึกษา จึงเป็นอีกพันธกิจหลักที่ต้องเร่งปรับตัวเพื่อตอบสนองการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ควบคู่กับการพัฒนาการเรียนรู้ผ่านการบริหารหลักสูตรอย่างเป็นรูปธรรม

ตัวอย่างมหาวิทยาลัยและหลักสูตรที่เปิดสอนในรูปแบบ Credit Bank

- มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์
 - หลักสูตร Non Degree ศาสตร์แห่งแผ่นดินเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน
- มหาวิทยาลัยเทคโนโลยีพระจอมเกล้าธนบุรี
 - คณะเทคโนโลยีสารสนเทศ
 - คณะครุศาสตร์อุตสาหกรรมและเทคโนโลยี
 - สถาบันวิทยาการหุ่นยนต์ภาคสนาม
 - คณะสถาปัตยกรรมศาสตร์และการออกแบบ
 - บัณฑิตวิทยาลัยการจัดการและนวัตกรรม ฯลฯ
- มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิตย์

- รายวิชาสังกัดวิทยาลัยนวัตกรรมการด้านเทคโนโลยีและวิศวกรรมศาสตร์
- รายวิชาสังกัดวิทยาลัยครีเอทีฟดีไซน์ แอนด์ เอ็นเตอร์เทนเมนต์เทคโนโลยี

เป้าหมายขยายโอกาสการเรียนรู้สู่กลุ่มผู้พิการและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส

กลุ่มผู้พิการและกลุ่มผู้ด้อยโอกาส จะต้องพัฒนารูปแบบการเรียนรู้ที่เข้าถึงได้เทียบเท่าประชากรวัยอุดมศึกษาอื่นๆ การส่งเสริมศักยภาพด้านต่างๆ มีความจำเป็นที่จะต้องอาศัยความร่วมมือและทักษะการบริหารจัดการในทุกพันธกิจของอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพอย่างบูรณาการ เชื่อว่าแนวทางการบริหารจัดการต่างๆ ได้มีการศึกษาและวิจัยรูปแบบ กลยุทธ์ นโยบาย แผนต่างๆ ไว้มากมาย แต่จะต้องเน้นย้ำถึงการนำมาปฏิบัติจริงโดยกำหนดเป็นเป้าหมายของประชากรวัยอุดมศึกษาอย่างชัดเจน

อิทธิพลของนักศึกษาต่างชาติต่อเป้าหมายของมหาวิทยาลัยในอนาคต

ประชากรนักศึกษาต่างชาติ เป็นกลุ่มเป้าหมายของสถาบันอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพในประเทศที่มีชื่อเสียง โดยเฉพาะสาขาวิชาชีพต่างๆ ที่เป็นสากล จะเห็นได้ว่า ประเทศที่พัฒนาแล้วจะมุ่งเน้นการรับนักศึกษาต่างชาติเข้ามาศึกษา เช่น สหรัฐอเมริกา อังกฤษ ญี่ปุ่น ออสเตรเลีย สิงคโปร์ ทั้งนี้เป็นการเพิ่มความสัมพันธ์ระหว่างประเทศและนำรายได้เข้าสู่ประเทศอีกด้วย สำหรับประเทศไทยเป็นศูนย์กลางของสาขาวิชาชีพในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ จึงเป็นที่นิยมของนักศึกษาชาวอาเซียน เช่น เมียนมาร์ เวียดนาม กัมพูชา ฯลฯ ในการเข้ามาศึกษาต่อในสถาบันอุดมศึกษาทุกระดับ จากข้อมูลทางสถิติ พบว่า ในภาคการศึกษาต้น ปีการศึกษา 2560 มีนักศึกษาต่างชาติเข้าศึกษาในสถาบันอุดมศึกษาของรัฐจำนวน 9,704 คน และสถาบันเอกชนจำนวน 11,287 คน ซึ่งมีจำนวนเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง¹⁰ ดังนั้น จึงจะต้องมีการบริหารจัดการที่ดีเพื่อให้ประชากรนักศึกษาต่างชาติเพิ่มขึ้นควบคู่กับการพัฒนาคุณภาพให้เป็นสากลของสถาบันอุดมศึกษาไทย

จากกลุ่มเป้าหมายต่างๆ ของสถาบันอุดมศึกษา พบว่า จะมีการแทนที่ของประชากรเกิดขึ้นอย่างมากมาย หากสถาบันอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ ปรับตัวได้เท่าทันการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างประชากรได้อย่างมีประสิทธิภาพ ย่อมส่งผลให้เพิ่มโอกาสอยู่รอดในยุคแห่งการล่มสลายนี้ การพัฒนาหลักสูตรต่างๆ โดยคำนึงผลลัพธ์

ของผู้เรียนแต่ละกลุ่มเป้าหมายจึงต้องอาศัยทักษะการบริหารจัดการหลักสูตรที่ทันสมัย โดยอาศัยองค์ความรู้ที่หลากหลายและมุ่งเน้นพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันกับผู้ขับเคลื่อนอย่างใกล้ชิด ตลอดจนส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต การวางแผนพัฒนาทักษะต่างๆ ตามความสนใจของผู้เรียนผ่านระบบการเรียนรู้ออนไลน์และการเรียนรู้ในสถานที่ปฏิบัติงานจริง สามารถโอนถ่ายหรือเก็บหน่วยกิตไว้เพื่อเรียนรู้ต่อเนื่องเข้าสู่ระบบอุดมศึกษาในมหาวิทยาลัยได้อย่างต่อเนื่อง การพัฒนาหลักสูตรต่างๆ จึงจะต้องได้รับการผ่อนปรนกฎระเบียบ ข้อบังคับต่างๆ ที่เป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้รูปแบบใหม่ แต่จะต้องมีกลไกการควบคุมและประกันคุณภาพการศึกษาในรูปแบบที่แตกต่างจากเดิม โดยเอื้อต่ออาจารย์ ผู้บริหาร และมุ่งเน้นผลลัพธ์ของผู้เรียนกลุ่มใหม่ๆ อย่างเป็นรูปธรรม

สถาบันอุดมศึกษาควรปรับตัวอย่างไรในยุคเปลี่ยนผ่าน

แนวโน้มของการปรับตัวในสถาบันอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพ เป็นประเด็นที่มีผู้มีส่วนเกี่ยวข้องให้ความสนใจเป็นจำนวนมาก แต่พบว่า ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการปรับตัวเกี่ยวกับหลักสูตรและด้านผลลัพธ์ของผู้เรียนในยุคที่ผู้เรียนลดลง เช่น ปรับหลักสูตรให้มีการเรียนรู้โดยใช้การวิจัยเป็นฐาน (Research-based education) การรวบรวมหลักสูตรที่คล้ายคลึงกัน หลักสูตรสหสาขาวิชาชีพ (Multidisciplinary curriculum) หรือการเรียนรู้ผ่านระบบออนไลน์ (Online-based education) แต่ก็พบว่า ปัจจัยหลักที่เกี่ยวข้องกับโครงสร้างของประชากรวัยเรียนที่ลดลง เป็นปัญหาที่ต้องอาศัยเวลาในการเพิ่มประชากรที่มีคุณภาพในระยะยาว ดังนั้น การปรับตัวที่สำคัญของสถาบันอุดมศึกษา คือ ส่งเสริมให้อาจารย์ ผู้บริหาร ในมหาวิทยาลัย ได้พัฒนาภาระงานในด้านอื่นๆ ตามมาตรฐานการอุดมศึกษา พ.ศ. 2561 ได้แก่ ด้านวิจัยและนวัตกรรม ด้านการบริการวิชาการ ด้านศิลปวัฒนธรรมและความเป็นไทย และด้านการบริหารจัดการ เพื่อคงสถานภาพของสถาบันอุดมศึกษาโดยมุ่งเน้นการรักษาสมดุลของมาตรฐานการอุดมศึกษาด้านต่างๆ ในยุคที่ผู้เรียนลดลงได้อย่างมีประสิทธิภาพ

บทสรุปและการประยุกต์ใช้ข้อมูล

สถานการณ์ของอุดมศึกษาด้านวิทยาศาสตร์สุขภาพภายใต้บริบทของประเทศไทยที่มีโครงสร้างประชากรที่เปลี่ยนไป มีสัดส่วนวัยอุดมศึกษาและวัยเรียนที่เป็นตัวป้อนของสถาบันอุดมศึกษาลดลงอย่างต่อเนื่อง แต่ผูกพันกับสัดส่วนประชากรผู้สูงอายุที่เพิ่มขึ้น

ดังนั้น การกำหนดกลุ่มประชากรเป้าหมายของอุดมศึกษาใหม่ ให้ขยายวงกว้างขึ้นตามสังคมแห่งการเรียนรู้ต่อเนื่องตลอดชีวิตและการทำงานในรูปแบบใหม่ๆ ของวัยทำงานในปัจจุบัน เช่น เน้นกลุ่มวัยทำงานโดยเพิ่มศักยภาพการเรียนรู้ในสถานที่ปฏิบัติงาน เพิ่มความรู้และทักษะการดูแลผู้สูงอายุตลอดจนการศึกษาตลอดชีวิตที่เข้าถึงทุกวัยผ่านระบบเทคโนโลยีสารสนเทศ เช่น MOOC เป็นต้น มุ่งเน้นการเรียนรู้เพื่อเก็บ Credit Bank สำหรับประชากรวัยเรียนที่ต้องการค้นหาสาขาที่ตนเองสนใจหรือกลุ่มอาชีพศึกษาที่ต้องการเรียนรู้ควบคู่กับการประกอบอาชีพ ทั้งนี้ เพิ่มการให้ความสำคัญและปฏิบัติจริงในการส่งเสริมการเรียนรู้แก่ผู้พิการและผู้ด้อยโอกาสอย่างเหมาะสม และประชากรนักศึกษาต่างชาติที่เป็นตัวป้อนที่สำคัญในปัจจุบัน ทั้งนี้การประยุกต์ข้อมูลเหล่านี้ไปใช้ประโยชน์ สามารถนำไปบูรณาการกับพันธกิจต่างๆ ของอุดมศึกษาได้ในทุกด้าน ทั้งการจัดการเรียนการสอนและหลักสูตร การบริหารจัดการศึกษา กิจกรรมนิสิตนักศึกษาและทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรม ซึ่งได้กล่าวถึงในบทความนี้และรายละเอียดเพิ่มเติมในบทความต่อไป ซึ่งการเข้าใจพื้นฐานของโครงสร้างประชากรอย่างละเอียดจะทำให้สามารถวางแผนในการพัฒนาสถาบันให้คงอยู่ในยุคเปลี่ยนผ่านอย่างเป็นระบบและมีภูมิคุ้มกันที่แข็งแรง

เอกสารอ้างอิง

1. Prasartkul P, Vapattanawong P. [Aged population of Thailand 2008 -2020]. Bangkok: Institute for Population and Social Research, Mahidol University; 2014. Thai
2. Foundation of Thai Gerontology Research and Development Institute. Situation of the Thai Elderly 2018. Bangkok: Foundation; 2018. Thai
3. PopulationPyramid.net. Population Pyramids of the World from 1950 to 2100 [Internet]. 2019 Dec [Cited 2021 Jan 20]. Available from: <https://www.populationpyramid.net/thailand/2019/> Thai
4. [Statistics on the Selection of Student to Study in Higher Education Institutions; Academic Year 2019] [Internet]. Bangkok: Council of University Presidents of Thailand; 2019 [Cited 2021 Jan 20]. Available from: www.mytcas.com Thai
5. Goldman D, Chen C, Zissimopoulos J, Rowe JW, the Research Network on an Aging Society. Opinion: measuring how countries adapt to societal aging. PNAS. 2008;115(3):435-7.
6. Government Office for Science. Future of Education in an Ageing Population. Proceedings of Expert meeting -York Center for Lifelong Learning 13th July 2015; London, United Kingdom: Government Office for Science;2015. 6 P.

7. Organisation for Economic Co-operation and Development. Japan-Promoting inclusive growth for an ageing society. Japan: OECD; 2018.
8. [Framework of the Second 15-Year Long Range Plan on Higher Education of Thailand] [Internet]. 2019 Dec [Cited 2021 01 20]. Available from: <http://www.mua.go.th/users/bpp/developplan/Thai>
9. National Statistical Office of Thailand. [Report of the Elderly Population in Thailand]. Bangkok: National Statistical Office of Thailand;2017]. Thai
10. Ministry of Higher Education, Science, Research and Innovation. [Higher Education Statistics: Academic Year 2017]. Bangkok: Ministry; 2017. Thai

